

Kelâm ve Ahlâk Açısından Esmâ-i Hüsnâ

Osman DEMİRCİ

© Copyright 2025

Bu kitabın, basım, yayın ve satış hakları Akademisyen Kitabevi A.Ş.'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kağıt ve/veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Tablo, şekil ve grafikler izin alınmadan, ticari amaçlı kullanılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

ISBN	Sayfa ve Kapak Tasarımı
978-625-375-795-3	Akademisyen Dizgi Ünitesi
Kitap Adı	Yayıncı Sertifika No
Kelâm ve Ahlâk Açısından Esmâ-i Hüsnâ	47518
Yazar	Baskı ve Cilt
Osman DEMİRCİ	Vadi Matbaacılık
ORCID iD: 0000-0002-0620-6670	Bisac Code
Yayın Koordinatörü	REL102000
Yasin DİLMEN	DOI
	10.37609/akya.3926

Kütüphane Kimlik Kartı
Demirci, Osman.

Kelâm ve Ahlâk Açısından Esmâ-i Hüsnâ / Osman Demirci.
Ankara : Akademisyen Yayınevi Kitabevi, 2025.
225 s. ; 160x235 mm.
Kaynakça var.
ISBN 9786253757953

GENEL DAĞITIM
Akademisyen Kitabevi A.Ş.

Halk Sokak 5 / A
Yenişehir / Ankara
Tel: 0312 431 16 33
siparis@akademisyen.com

www.akademisyen.com

ÖNSÖZ

Esmâ-i hüsnâ konusunu kelâm ve ahlâk temelinde ele aldığımız bu çalışmada esmâ müelliflerinden Kuşeyrî-Gazzâlî-Râzî-Kâfiyeci çizgisini takip etmeye özen gösterdik. Esmâ-i hüsnâ çerçevesinde ahlâk ve kelâm merkezli bir yol izlenirken ne kelâmın ne de ahlâk felsefesinin meseleleri akışı bozacak şekilde tartışmaya açılmıştır. Esasında esmâ müellifleri de benzer bir yol takip ederek mümkün mertebe esmâ-i hüsnâ konusunu gölgede bırakacak şekilde kelâmî-ahlâkî tartışmalara girmemişlerdir. Kelâmcı yönü ağır basan söz konusu müellifler selef-halef çizgisi içinde benzer görüşleri dillendirseler bile yine de aralarında bazı yaklaşım farkları da dikkatlerden kaçmamaktadır. İrfânî tasavvuf ile zühd dönemi tasavvufunun esmâ konusundaki bakış açıları ise görüleceği üzere çok daha büyük farklar barındırmaktadır. Mesela zühd dönemi mutasavvıfı olan Kuşeyrî'nin görüşleri irfânî tasavvufçulardan çok kelâmcıların görüşlerine yakındır ve hatta ahlâk yoğunluklu bir dil kullanmasının haricinde sair meselelerde onlarla paraleldir. Râzî'de görüleceği üzere kelâm yoğunluklu bir dil hâkimken Kuşeyrî ve Konevî'de tasavvuf ve ahlâk yoğunluklu bir dil öne çıkmaktadır. Yine Gazzâlî'nin kelâm-tasavvuf dengesini koruyan sentezci dilinin yanında Kuşeyrî'nin zühd dönemi tasavvuf anlayışının ışığında ahlâk merkezli yorumları bulunmaktadır. Konevî ise Kuşeyrî gibi meseleyi tasavvufî açıdan değerlendirse de ondan farklı olarak irfânî-nazârî tasavvuf perspektifinden ve temelde vahdet-i vücûdçu bir yaklaşımla esmâ-i hüsnâ şerhi yapmaktadır. İşte esmâ şerhi bütün bu renkleri muhtevi olarak kelâm ve ahlâk-tasavvuf düşüncesi açısından değerlendirilmeye çalışılmıştır. Esmâ şerhleri her Müslüman için gerek inanç ve gerekse ahlâkî açıdan bir rehberlik işlevi görmektedir, bir yol haritası çizmektedir. Aslında her ilahi ismin insana bakan yönü insanın erdemli biri olmasının genel hatlarıyla ölçüsünü vermektedir. Bu açıdan insan esmâ-i hüsnâ yorumları üzerinden ahlâkî gelişiminin nasıl olması gerektiğinin bilincine varırken bir yandan da Allah'ın ahlâkî açıdan nasıl bir varlık olduğunu fark ederek doğru bir tanrı tasavvuruna ulaşacaktır. Özellikle esmâ-i hüsnânın ahlâkî yönü hemen her insan için ortak ahlâkî ilkelerin gelişimi açısından vazgeçilmez bir değerdedir.

Allah'ın isimleri üzerinden O'nun sıfatları, âlemle olan ilişkisi, ahlâkî kimliği daha doğrusu Allah'ın nasıl bir varlık olduğuna dair genel bir tasavvur ortaya konmuştur. Yalnız esmâ müellifleri Allah'ın nasıl bir varlık olduğunu ve âlemle nasıl bir ilişki içinde olduğunu esmâ üzerinden ortaya koyarken diğer yünden de

insanın bu isimlerden nasibinin ne olduğuna dair yaptıkları yorumlarla meselenin ahlâkî boyutunu ve insana dönük anlamları üzerinde yoğunlaşmışlardır. Dolayısıyla nihaî hedef olan “insanın Allah’ın ahlâkıyla ahlâklanması”nın ne demek olduğu işte bu isimler üzerinden ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Konevî ve Bahaüddinzâde de görüleceği üzere tasavvufçuların esmâ anlayışı kelâmcılardan oldukça farklıdır. Bu fark sadece bu isimlerle Allah-âlem arasındaki ilişkinin nasıl olacağı noktasındaki farklılıklardan ibaret değildir. Tasavvufçuların daha çok insân-ı kâmil felsefesi üzerinden temellendirdikleri ahlâk anlayışları ve insanlara bakışlarında da kelâmcılarla aralarında önemli bir farklılık görülmektedir. İnsan-ı kâmil insanın manevi olarak ulaşabileceği nihaî noktayı sembolize etmektedir. Nusret Uşşâkî’nin ifadeleriyle “vücudun tekâmülü insanda, ruhun tekâmülü insan-ı kâmilde son bulur.” İnsan-ı kâmil ile diğer insanlar arasındaki bu ontolojik uçurum, insan-ı kâmile yüklenen anlam, esmâ-i hüsnâ meselesi bağlamında ortaya konulmaktadır.

Mahiyetine asla vâkıf olamadığımız Allah’ın nasıl bir varlık olduğuyla ilgili elimizde olan tek şey O’nun sıfatlarına dair bilgilerimizdir. Allah’ın bütün isimleri aynı zamanda O’nun sıfatlarıdır. Fakat naslarda zikredilen bu nitelikler “müşterek kelimeler” olduğundan bizdeki niteliklerle benzerliği sadece isimler açısından. Bundan dolayı da bu isimlerin açıklanması âdetâ zorunlu hale gelmiştir. Dolayısıyla esmâ müelliflerinin bu isimleri şerh etmekte en büyük amaçlarından birisi de bu isimlerin bizde ne anlama geldiği, Allah’ta ne anlama geldiği, aradaki farkın ne olduğu gibi sorunları açıklığa kavuşturmadır. Bu isimler hem aklen hem de naklen bir tanrıda olması gereken niteliklere işaret ettiklerinden dolayı mesele sadece ayet ve hadislerle sınırlandırılmamıştır. İnsanın bu konuda akıl yürütmesinin kaçınılmazlığı ortadadır.

Farklı çağlarda yaşamış olan Esmâ-i hüsnâ şârihlerini belli bir bütünsellik içinde günümüze taşıyarak ahlâk ve kelâm merkezli bir bakış açısını hedefleyen bu kitabın yazım süreci manevi olarak kendimi hazır hissettiğim zamanlarla sınırlı olduğundan oldukça uzun sürdü. Umarım buna değmiş olsun. Gayret bizden tevfik ve hidayet Allah’tandır.

Osman Demirci

Ortahisar/Trabzon

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	1
Allah.....	10
La ilahe illellah	11
Hüve.....	12
er-Rahmân-er-Rahîm	14
el-Melik.....	25
el-Kuddûs.....	29
es-Selâm.....	31
el-Mü'min	33
el-Müheymin.....	36
el-Azîz.....	38
el-Cebbâr.....	41
el-Mütekebbir.....	43
el-Hâlık	44
el-Bâri'	48
el-Musavvir	48
el-Kahhâr.....	57
el-Vehhâb	60
er-Rezzâk	63
el-Fettâh	65
el-Alîm	67
el-Kâbız- el-Bâsıt	70
el-Hâfid- er-Râfî'	73
el-Muiz- el-Muzil.....	75
es-Semi' - el-Basîr	78
el-Hakem.....	80
el-Adl	87
el-Latîf.....	89
el-Habîr	91
el-Halîm	93
el-Azîm	95

el-Ğafûr	97
eş-Şekûr	97
el-Alî	101
el-Hafîz	103
el-Kebîr	106
el-Mukît	108
el-Hasîb	109
el-Celîl	112
el-Kerîm	114
er-Rakîb	116
el-Mücîb	119
el-Vâsi'	121
el-Hakîm	123
el-Vedûd	127
el-Mecîd	130
el-Bâis	131
eş-Şehîd	135
el-Hakk	137
el-Vekîl	142
el- Kavî	144
el-Metîn	144
el-Velî	146
el-Hamîd	148
el-Muhsî	150
el-Mübdî'	151
el-Muîd	152
el-Muhyî	152
el-Mümît	153
el-Hay	154
el-Kayyûm	156
el-Vâcid	158
el-Mâcid	160
el-Vâhid	160
el-Ehad	162

es-Samed	164
el-Kâdir- el-Muktedir	167
el-Mukaddim	168
el-Müahhir	172
el-Evvel	172
el-Âhir	177
ez-Zâhir	177
el-Bâtın	178
el-Vâli	180
el-Müteâlî	181
el-Berr	181
et-Tevvâb	183
el-Müntakım	184
el-Afûv	186
er-Raûf	188
el-Mâlikü'l-Mülk	189
Zü'l-Celâli ve'l-ikram	190
el-Müteâlî	190
el-Muksîd	190
el-Câmi'	191
el-Ganî	193
el-Muğnî	193
el-Mânî	194
ed-Dârr	195
en-Nâfi'	197
en-Nûr	198
el-Hâdî	200
el-Bedî'	203
el-Bâkî	204
el-Vâris	207
er-Reşîd	209
es-Sabûr	210
SONUÇ	215
KAYNAKÇA	217

KAYNAKÇA

- Abdülkerim Kuşeyrî, *et-Taḥbîr fî't-tezkîr*. thk. İbrahim Besyunî. Kahire: Dârü'l-Kitap, 1968.
- Aydın, Hayati. "Esmâ-i Hüsnâ ve Kur'ân'daki Bağlam İlişkisi". *İslâmî Araştırmalar Dergisi* (2012;23(3):109-33.
- Bahâüddinzâde Muhyiddin Mehmed. *Şerhü'l-esmai'l-hüsnâ*. çev. Ali Selâhaddin Yiğitoğlu. haz. Maruf Toprak-Serhat Gültaş vd. İstanbul: Ketebe Yayınları, 2021.
- Bardakoğlu, Ali. "Cem'u'l-cevâmi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 7/343-344. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.
- Elmalılı M. Hamdi Yazır. *Hak Dini Kur'an Dili*. haz. Ahmet Altıntepe vd. İstanbul: Yenidoğan Yayın Dağıtım, t. y.
- Fahreddin er-Râzî, *Levâmî'u'l-beyyinâtşerhü esmaillahi te'ala ves-sıfat*. nşr. Tâhâ Abdurâûf Sa'id. Beyrut: Dârü'l-Kitâbi'l-'Arabî, 1984.
- Gazzâlî, *Maḳṣadü'l-esnâ fî şerḥi (me'ânî) esmâ'illâhi'l-hüsnâ*. thk. Fazlı Şimade. Beyrut: Dârü'l-Maşrık, 1982.
- Hayati Aydın, "Esmâ-i Hüsnâ ve Kur'ân'daki Bağlam İlişkisi". *İslâmî Araştırmalar Dergisi* (2012;23(3):109-113.
- İsmail Karagöz, *Âyet ve Hadislerin Işığında Allah'ın İsim ve Sıfatları* Esma-i Hüsnâ. Ankara: Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2. Basım, 2011.
- Kılıç, Mahmut Erol Kılıç. "Önsöz" M. Nusret Tura El-Uşşâkî. *O'nun Güzel İsimleri Râh-ı Aşk 2*. haz. Mahmut Erol Kılıç İstanbul, İnsan Yayınları, 8. Basım. 2024.
- Muhammed b. Mahmud et-Trabzonî el-Medenî. *el-Maksadü'l-esnâ fî şerḥ-i esmâi'l-hüsnâ*. İstanbul: Süleymaniye kütüphanesi, Süleymaniye 1032, 1b-8a.
- Muhyiddin Kâfiyeci, *Şerhü'l-esmâi'l-hüsnâ*. thk. Ahmed Recep Ebû Sâlim. Beyrut: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1971.
- Sadreddin Konevî, *Allah'ın İsimlerinin Anlamı*, çev. Ekrem Demirli. İstanbul: Fikriyat Yayınları, 2025.
- Topaloğlu, Bekir. "el-Maksadü'l-Esnâ". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 27/451-452. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- Topaloğlu, Bekir. "Esmâ-i Hüsnâ". *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 11/404-418. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.
- Topaloğlu, Fatih. "Dursun Feyzi Güven'in (Çalekli Hacı Dursun Efendi) Tevhid ve İsrak Adlı Eseri". *I. Uluslararası Geçmişten Günümüze Trabzon'da Dinî Hayat Sempozyumu Bildiriler Kitabı*. ed. Şenol Saylan-Betül Saylan. İstanbul: Değişim Yayınları, 2016.